

הַלְבוּת סִפָּה סִימָן תַּרְלָמָא

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק יח]
אָפּלוּ מִיִּם¹⁸].

ורדים (הובא בשערי תשובה ס"ק ה), שהוא מפני שעל ידי הישיבה נחשב הדבר כמעשה דירה, שהרי כמו כן נכנס לביתו על מנת לשבת שם, מה שאין כן אכילת פירות, שהיא עצמה אינה מעשה דירה, ומאידך אין דעתו כנכנס אליו על ישיבת הסוכה, ועל כן כשחושב בשעת הכניסה גם על הישיבה בה, אזי יכול לברך.

וסדר הברכות כשמברך על פת הבאה בכיסנין בסוכה, דעת הגר"י קרליץ (חוט שני סוכות עמ' רג) שיש להקדים ברכת במ"מ, כיון שברכת לישוב באה מחמת האכילה. וכן דעת הגר"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' רכז) [והוסיף, שאינו הפסק אף לדעת הגר"א שמברכין על הכניסה לסוכה, מפני שלמעשה הוא מענין האכילה שהרי אסור לאכול מחוץ לסוכה], וכן כתב בלוח א"י שנהגים, וכתב על זה בשו"ת שלמת חיים (סי' שעו) שאינו הפסק. מאידך, דעת הגר"שו איערבך (ספר הסוכה פסקים והערות אות כ, ששי"כ פמ"ח הע' מה, שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נח אות לח) שראוי להקדים ברכת לישוב בסוכה לברכת בורא מיני מזונות, מפני שעיקר הברכה היא על הישיבה והקביעות [והאכילה היא חלק ממנה], שהרי על האכילה עצמה יש שיטות [שחשש להם המשנ"ב] שאין מברכים עליהם, ואם כן אין לברכה לאחר ברכת המאכל משום הפסק. [אכן דן (ספר הסוכה ומנחת שלמה שם) שיתכן שאין זה הפסק כיון שהאכילה מחייבתו קצת בברכה, ולפי צד זה יצטרכו להקדים את הברכה התדירה לשאינה תדירה].

[משנ"ב ס"ק יח]

אֵין לוֹ לְפֶטֶר עֲצֻמוֹ מִן הַשְּׂנֵה²³.

23) ואף חתן בשנה הראשונה לנישואיו [כשאינו מצטער כמבואר במשנ"ב], כתב הגר"ח קניבסקי (ארבעת המינים כהלכתם תשובה קז) שצריך לישון בסוכה [וכן דעת הגר"שו איערבך (הליכות שלמה סוכות פ"ט ארחות הלכה הע' 140)], ורק לגבי שבעת ימי המשתה מבואר בשו"ע לקמן (סי' תרמ ט"ו) שפטור. מאידך, בשו"ת דברי יציב (או"ח ח"ב סי' רעד) כתב שפטור, כיון שמבואר בט"ז (ס"ק ט) [וכן בשו"ע הרב סי' טז] שהטעם שנהגים העולם לישון מחוץ לסוכה הוא מפני שהם עוסקים במצוה לשמח את נשותיהם בשנה יחד עמהם [ונבאר דברים], והעוסק במצוה פטור מן המצוה, והעיר הנשמת אדם (כלל קמז ס"א ק) שלהלכה מצות וישמח' אינה נהגת אלא בשנה הראשונה ואי אפשר לפטור מטעם זה את העולם שישנים אף לאחר שנה זו מחוץ לסוכה, וכתב הדברי יציב, שיוצא מדברי הנשמת אדם שבשנה הראשונה אף הוא יודה שפטור, ובפרט שלדעת הרמ"א יש לימוד זכות על כל העולם. וכן דעת הגר"ח פ' שיינברג (ישמח לב ח"א עמ' רסא) שאם אשתו מצטערת מכך שאינו ישן עמה בשנה הראשונה פטור מלישון בסוכה.

ולענין האיסור לישון יחידי בלילה, אף שהביא המשנ"ב לעיל (סי' רלט ס"ק ט) מחז"ל שהישן בחדר יחידי אוחותו לילית [וראה מה שכתבנו שם האם מועיל אור בחדר], מ"מ לענין שינה בסוכה הורה הגר"א (מעשה רב אות רכא) שמותר משום ש'שומר מצוה לא ידע דבר רע', הביאו הבכורי יעקב (ס"ק יח). אכן, במקום שקביע הזיקא, כתב הכף החיים (ס"ק יג) שאין לסמוך על הנס.

[ביה"ל ד"ה יין]

אוכל וְשׁוֹתָהּ פֶּסְקָה²⁴.

24) ולדעות שפטור מסוכה בשתיית יין, כתב בשעה"צ לעיל (ס"ק כט) שיש לבאר את דברי הגמ' שיש לשחות בסוכה, לגבי שתיית משקים בשעת האכילה [ולא לגבי שתיית יין בלא אכילה].

18) ובביאור הטעם שיש מעלה לשתות מים בסוכה, אף על פי שאין דרך דירה בכך, כתב בשו"ת שואל ומשיב (רביעאה ח"ג סי' יא) שהוא משום שבכך גודר את עצמו שלא יבוא לאכול אכילת קבע מחוץ לסוכה. מאידך, דעת הגר"י מבריסק (קונטרס הביאורים סוכה סי' יז) שמקיים מצוה של ישיבה בסוכה בשתייה בסוכה, וכן משמע בשנות אלו (ברכות פ"א מ"ג, הובא בביה"ל לעיל סי' רלב סי' ב"ד"ה ואם) שכתב שכל שהוא מצוה בעצם אלא שלא הצריכהו חכמים לעשותו, כגון שתיית מים בסוכה, אם עשה כן נותנים לו שכר על שעשה מצוה מן המובחר [ואינו נקרא הדיית מחמת שפטור מן הדבר ועושהו]. וכן מבואר בדברי הגר"שו איערבך המבוארים לעיל (ס"ק יב) ששייך בשתיית מים ענין של 'כעין תדור'. וכן דעת הגר"י קרליץ (חוט שני סוכות עמ' רמא) שיתכן שמקיים בכך מצות סוכה, אף על פי שהשתייה עצמה אינה מעשה דירה, מפני שהיא מצטרפת ונשפלת לשאר עניני הדיוור הנעשים בסוכה, ונחשבת אף היא כחלק ממעשה הדירה, אלא שלמעשה הסתפק שמא המעלה בשתייה בסוכה היא רק משום חיבוב מצוה.

ומי שאינו יכול להיכנס לסוכה, וצמא לשתות, כתב בשו"ת עולת שמואל (סי' צח, הובאו חלק מדבריו בביה"ל להלן ס"ז ד"ה וכל) שאם מצטער בכך ומ"מ מחמיר על עצמו ואינו שותה, נקרא הדיית, ואף שכתב המג"א (ס"ק טז) שמובא בירושלמי שרב הונא החמיר על עצמו שלא לשתות מחוץ לסוכה אף שהיה צמא [ובפמ"ג שם כתב שתלמיד חכם ראוי להחמיר], וזו רק באופן שלא הצטער בכך, מה שאין כן כשמצטער שמתבטל על ידי כך מעונג יום טוב או חול המועד, נקרא הדיית, כיון שחושב להריח בהימנעותו מהשתייה, ונמצא מפסיד מצות שמחת יום טוב. [וראה לקמן (סי' תרמ ט"ק כב) לגבי מי שמצטער ללכת לסוכת חבירו, שבמצטער כזה יכול האדם לחייב את עצמו ולעשות את המצוה בשמחה ולברך]. מאידך, בבכורי יעקב (סי' תרמ ס"ק כז) מבואר שאף אם מצטער מחמת רעב או צמא, יש מעלה להימנע מאכילה ושתייה, וכן כתב הגר"שו איערבך (נשמת אברהם ח"א סי' תרמ ס"ק ח, וראה שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' נח אות לח), וכעין זה מובא בתוספת מעשה רב (אות טב) שכשהיה הגר"א בבית האסורים בסוכות, נמנע מלהירדם שם, למרות שעברו כמה ימים שלא ישן, והצטער מאד. [וראה להלן (ס"ק טז) שבאכילת בשר שלא בקביעות אין להחמיר כלל, ואף לא נאמר על זה ש'נכון' להחמיר, וי"ל שמי"מ הוא בכלל 'המחמיר תבא עליו ברכה' כמבואר כאן לענין מים].

[משנ"ב ס"ק טז]

שְׁקוּבָעַ עֵוֹרָתוֹ פְּנֵהוּ¹⁹ וכו', חוץ לַסִּכָּה²⁰.

19) ושיעור קביעות סעודה, כתב בביה"ל (ד"ה אם), שאינו קביעות שיעור סעודה על פת הבאה בכיסנין המבואר לעיל (סי' קסח ס"ק כז) וכשיעור קביעות סעודה לענין עירובי צירות המבואר לעיל (סי' שסח ס"ג).

20) וכן שאר מיני מאכל, כתב לעיל (ס"ק יג) שדינם כמינים אלו, וכגון ביצים, כמבואר בשערי תשובה (ס"ק ה).

[משנ"ב ס"ק טז]

לְקַבֵּל פְּנֵי רְבוּז²¹ וכו', וְעַל הַיְשִׁיבָה שְׁאֵתָר וְהָ²².

21) משמע ששייך דין הקבלת פני רבו בזמן הזה אף שאין בית המקדש קיים, וראה מה שכתבנו לקמן (סי' תרמ ס"ק לח).

22) וענין הישיבה הגורם ברכה יותר מאשר האכילה לבדה, כתב הגינת

הלכות סבה סימן תרל"ט

באר הגולה קד

ח משנה ספה כ"ו
ט הראש שם בשם
התוספתא פרק ד
דרכות

[*] יומי שיקמיר על עצמו ולא ישתה חוץ לפסח (יד) אפלו מים, הרי זה משקה. וְתַבְשִׁיל הַעֲשׂוֹי מִתְמַשֵּׁת מִיָּנִים, (טו) *אם קובע עליו חשיב קבוע (טז) וְצָרִיף סָפָה: הגה ומה שנוהגין להקל עכשו בשנה שאין ישינים בפסח רק המדקדקין במצות, יש אומרים (יז) משום צנה, דיש צער לישון במקומות הקרים (מרחי פ' היטו); ולי נראה, משום מצות סבה איש וביתו איש ואשתו כדרך שהוא נר כל השנה, ובמקום שלא יוכל לישון עם אשתו שאין לו סבה (י) מִתְחַדֵּת (יח) פטור. וטוב להקמיר ולהיות שם עם אשתו כמו שהוא

באר היטב

תוף הסעודה לאפמי נפשם מלגטא, וכן קבוע בדבר וגבינה וכיוצא בזה, עכ"ל. וט"ו העלה דאין לברך לישוב בפסח כלל על השתיה אפלו בקביעות, דאפלו את"ל דחביב בפסח מ"מ אותה ברכה שמקובל על האכילה ופוטרת אותו מכל וכל, ואפלו אם קובע עצמו לשתות קדם האכילה כגון שמתה יי' שרף בקדינות אלו אפ"ה ברכה שברך אח"כ בשעת האכילה ופוטרתו, ע"כ אין לברך כלל רק על האכילה כמ"ש בסוף הסימן, עכ"ל, ע"ש. ועין ט"ז ס"ק יח: (י) מִתְחַדֵּת. ואין לבסות השלשון בבית החורף אלא בפסח בשבת ויו"ט, אף בשמיני עצרת וקשה ג"כ בבית החורף, הגמ"ז. וקטב א"ו: ומשמע דאף בפסח אין חייב לבסות בחור"מ, ו"ה בחור"מ של פסח:

משנה ברורה

ורבך 'לישב בפסח' ויוצא לכל הדעות: (יד) אַפְלוּ מִיָּם¹⁸, וְכָל־שָׁכֵן פֶּת דָּרָךְ עֲרֵא: (טו) אִם קוֹבֵעַ עָלָיו וכו'. רוצה לומר, שאוכלים (טז) בַּחֲבוּרָה, או שאוכל שעור חשוב שקובע סעודתו בַּנְהוּלָה¹⁹, ולא די שאוכל קמט יותר מקביצה כמו בפת. ועין במגן אברהם שהקשה על זה, (לו) ונדעתו דידנו ממש כמו בפת, דיותר מקביצה מצט (לז) חביב בפסח, אכן לענין לברך 'לישב בפסח', דעת האחרונים דאין לברך רק כשקובע עליו סעודה, כמו שכתוב בשלחן ערוך. ונדע עוד, דהספיקו פמה אחרונים, דנכון להקמיר מלֵאָכֵל (לב) בְּשָׂר ודגים וגבינה חוץ להקמיר כלל: (טז) וְצָרִיף סָפָה, פרוש, אכל שלא בקביעות אין להקמיר כלל: (יז) וְצָרִיף סָפָה, פרוש, מדינא, ועל"פ צריך (מ) לברך 'לישב בפסח'. וקטב המאמר מרדכי, שמי שאכל פת הפאה בכיסוין בשתירת בתוך הקאפי"א וכיוצא, כמו שאנו נוהגים בכל ימות השנה, אף על"פי שאינו מקרב 'המוציא' פיון שאינו אוכל שעור שדרך בני אדם לקבוע עליו, מקל מקום בעי' ספה, שהרי הוא קובע סעודתו עליו וכו', וכן נהגנו לברך עליה 'לישב בפסח', עין שם. ונקט מלתא דשכיחא, דהוא הדין אפלו בלא שתית קאפי"א, כיון דקבוע סעודה על הפת כיסוין. ואם לא קבוע סעודה עליו רק שאכל יותר מקביצה, יש דעות בין האחרונים אם צריך לברך 'לישב בפסח', ועין בשערי תשובה שכתב סעודה [עין שאתר"ך הולך לחוץ לקבל ואוכל פתיכיסוין במקום סעודה ועין שאתר"ך הולך לחוץ לקבל פני רבו²¹] וכדומה ונמשך פמה שעות עד זמן סעודה, לכלי עלמא יכול לברך 'לישב בפסח', דכיון שאוכל אותה בתורת סעודה הנצרכה לקדוש, שפיר דמי שיקרב ברכת ספה, דמתחבתו משו"י לה קבע, ובחל אין כדאי לברך דספק ברכות להקל, אכן מנהג העולם לברך אף בחל. וכדי להנצל ממשש ברכה לבשלה יראה שלא לצאת מיד אחר אכילתו, רק לשבת שם זמן מה, ויכונן בשעת ברכתו 'לישב בפסח' על האכילה ועל הנישיבה שאחר זה²²: (יז) מִשׁוּם צָנָה. ואם כן, מי שאין לו כרים וקסות כראוי ויש צנה, אין לו להתמיר לישון שם, דנקרא הדיוט, כמו שכתוב בסע"ף ז בהג"ה [מ"א]. ועין לקמן סימן תרמ סעיף ד בהג"ה ובמה שכתבנו שם:

שערי תשובה

[*] ומי שיקמיר כו'. ועין בבב"י שקטב בשם צנה לדרך שהיא חמרא יתרה וכ"כ מהר"ל, ועין לקמן סימן תרמב, וקטב רבנו יתום דפחות מקביצה אין מי שיקמיר, וכא"ר הקשה ע"ז, והבב"י קטב לישוב קצת, ע"ש. ועין בא"ר שהביא שבה"ל ומנא בשם הר" אביקדור דאכילת עראי דשבת יו"ט חשיב קבע, והוא הקשה ע"ז דא"כ מאי משהיה לסתור דלקא בירוש' הוי וכו', ועין בבב"י בזה, ועין לעיל סימן קסח מ"ש שם בשם גור"ו לענין ברכה דאין חלוק בין שבת וחל, וא"כ נראה דה"ה כאן, וכן משמע בבב"י שם, ע"ש. והתוספות לענין אכילת לילה הראשונה לקמן סעיף ג דמשמע דוקא משום דאכילת לילה ראשונה חובה טיב אפלו בבית הא בלא"ה לא טיב ואפלו לא ידרו נשמים, עין בט"ו לקמן סי"א וכן דעת המג"א

באר הגולה

קבועי אינשי סעודתא על היין, ונאפלו אי קבוע בטלה דעתו אצל כל אדם, והוא הדין לענין ספה. ונראה דמביאין החולקין מהא דאמר שם בדרף מב עמוד ב 'לא שנו אלא בשבתות וימים טובים שדרך לקבוע סעודה על היין' אין נראה כלל, דהתם הפנה בסוף סעודה לחך פטר את שלאחר המזון, ובפרוש רש"י שם, אכל לא אין בלכך בלא אכילה, דאין שתיה בלי אכילה, כמו שקטב בהגהות אשר"י. וכן מה שמביאין מהא דאמר שם בדרף מג דבפת יו"ט מהני הספקטן לקבוע יחד שהיא אחד מוציא את חבירו, גם כן אין נראה כל"ף, דיש לומר דבפת יו"ט דחשיבי מהני הספקטן לחפרון יחד ועל"י יחד אחד מברך כלם, אכל לא שנאמר דחשב קביעות גמורה לחיובי בפסח, דאי הכי נימא דבני בחורה שנקבעו יחד לשתות יין יחיו רשאי לברך על"י יחד ברכת המזון. ועמה נבאר דעת החולקין, והביאו ראיתם מהא דלעיל. והנה אף שיש לדחות ראיתם וכו', מקל מקום נראה לי מעד גדול לשיטתן מהא דאיתא בגמרא דף כח עמוד ב: פנו רבנן, תשבו קעין תדורו וכו', אוכל ושותה בפסח²⁴, וכן פרש רש"י בירוש' פרק השני דעקר ישיבת ספה אכילה ושתיה ושנה, ובסוגין משמע דמה דאמר רבן גמליאל לענין דלי של מים 'העולם לשה' דהוא חמרא בעלמא, ועל"כ דאמר שם מר"י לענין יין דחשיבי, וכן מוכח מדעת הרמב"ם שלא העתיק אלא דמטר לשתות מים חוץ לפסח ולא חזיר יין כלל, ועל"כ דרסור דלענין יין חביב בפסח, אלא דצריך לומר דכמו לענין פת לא חביב אלא באכילת קבע ולא בארעי כן כיון כי האי גונא, וזהו דאיתא במשנה 'אוכלין ושותין עראי חוץ לפסח', מכלל דשתית קבע אסור, והנינו כיון, דמים לא חשיבו כלל [ולא סבירא לה לשיש' זו פמה דנסק הר"ן דצריא לא קאי רק באכילה, דהוא דחזק גדול]. ומקאמי בצורת השם 'חפרון לתנא גדול דברכי, והוא הרטב"א' בחדישו, וקטב בהקדא דשתית יין קביעות חשיב קבע, עין שם. ומקא דברכות דף לו בס"ב אין נראה כלל, דלענין ספה דקבוע 'תשבו' קעין תדורו שאני בין לקלא בין לחמרא, הניו דאכילת עראי דהוא כביצה, אפלו לשיטת הסוברים בעלמא דביצה חביב מן התורה בברכת המזון, חבא פטור מספה, דגם בביתו מצוי שאוכל אכילת עראי חוץ לביתו ושעור חביבים דהוא כביצה, וכן לענין שתיה, אף דבעלמא לא חשיבא קביעות לחיובי בברכת המזון אפלו שנתה פתח קבין יין, חבא דבעינין קעין תדורו, ואין דרך לשתות יין בקביעות חוץ לביתו, על"פ חביב בפסח, כן נראה לי נכון בעזרת השם יתברך: * אם קובע עליו חשיב קבע. עין במאמר מרדכי שפסיק דבריה מלמא, דכל שהוא קבע עליו אף על"פי שלא היה שעור שדרך בני אדם לקבוע עליו חשיב קבע, אף דלענין פת הפאה בכיסוין מבאר לעיל כסימן קסח דבעינין דוקא שעור שדרך בני אדם לקבוע עליו, חבא דבעינין 'תשבו' קעין תדורו, מל שקובע עליו הוא קביעות להצריכו

(יח) פטור. ובבב"ר הג"ר א חולק על זה, דלא מפטר משום זה, וגם במגן אברהם מסיק דמשום זה לא מפטר, ולמד זכות אחר על העולם: משום דהרי לה מצטער כשאין יכול לישון שם עם אשתו. והנה לפי טעם זה אם אין מצטער, כגון שאין אצלו זמן עונה עכשו, אין לו לפטור עצמו מן השנה²⁵, ומשמע מפקה אחרונים, דמאן דאי אפשו לו לישון עם אשתו בפסח דאין לו ספה מִתְחַדֵּת, לא יבטל זמן עונה וליל טבילה,

תרגום: 1 קפה.

שער הציון

(לז) בגד"י שש, וכן משמע במאמר מרדכי. ובשערי תשובה משמע כל שקובע עצמו לזה מקרי קבע: (לו) כן מוכח להמעין בהסגן אברהם וכן העתיק האליה רבה את דבריו, וכן הסיים הגאון רבי עקיבא איגר שכן הוא פנתה הסגן אברהם, וכן מוכח בשלחן ערוך הגר"ז ולבושי שרד, ודלא פריי מגדים, עין שם: (לב) וכן כתב בשערי תשובה בשם הגה"ת נדונים, עין שם: (לז) והנה התיי אדם העתיק חמרא זו גם לענין פרות בקביעות, ואנכי לא העתיקתי מפני שבדרך חתיים ובשערי תשובה בשם הגה"ת נדונים מקליו בזה, עין שם: (לט) ואפלו באופן זה לא יברך: (מ) פריי מגדים:

הלכות ספה סימן תרל"ט

דן כל השנה אם אפשר להיות לו ספה מיוחדת: ג' אכילה בספה (יט) *בליל יום-טוב הראשון (י) חובה; אפילו אבל (כ) כפזית (ט) [מ] (כא) פת (כב) יצא ידי חובתו; מאן ואילך רשות, רצה לאכל סעודה, סועד בספה, רצה אינו אוכל (כג) כל שבועה אלא (ט) פרות וקליות חוץ לספה אוכל, (כד) לדין אכילת מצה בפסח: הגה *ולא יאכל בלילה הראשונה עד שיהא (כה) ודאי לילה (כ"י בשם א"ח), ויאכל (כו) קדם חצות לילה (מהר"ו ומהר"ל), ולא יאכל ביום (כז) מחצות ואילך כדי שיאכל בספה לתאבון (מהר"ל), ודמא (י) דאכילת מצה: ד' קבל שבועת הימים קורא (יא) (ולומר) בתוך הספה.

באר היטב

(י) חובה. דגמרא פאן ט"ו ונאמר ט"ו בתג המצות, מה להלן לילה הראשון חובה מאן ואילך רשות, אף פאן לילה הראשון חובה מאן ואילך רשות, ופי' הרא"ש דאירוד גשמים קאי דאלי"כ הא חובה ביו"ט לאכל פת ומפילא חבי בספה, וצ"ח חוב' שם ד"ה אי בעי אכל וכי' דף כו ע"א, וצ"ח חוב' בבבבכות דף מט ע"ב ד"ה אי בעי אכל וכי' דרו"ק: (ד) פת. אע"ג דבשאר ימים שעור אכילה חוץ לספה בכביצה, אבל ליל ראשון שהוא חובה טפי, אפלו לא בעי למיכל אלא פזת אסור לאכלו חוצה לה, הלכך יוצא בה נמי י"ד, ספה. טור. וצ"ח לברך, מ"א, ע"ש. וצ"ח עטרת-זקנים סעיף ה: (ט) פרות. ה"ג בחוה"מ, אבל ביו"ט ושבת צריך לאכל פזת פת, אף לא בעי ספה, ע"י סימן תקטט ס"ה (י) דאכילת. ע"י סימן תנא, ועמ"א: וצ"ע אם צריך ספרים סבה וטרת לו להגלותם לספה, ויש להחמיר, ויש להקטיר.

משנה ברורה

ואין לחיבו לאמר שגדונג עם אשתו שפזתו לספתו, אלא ישן בביתו עד עמוד-השחרית: ג' (יט) בליל יום-טוב הראשון חובה. רוצה לומר, לדביל יום-טוב הראשון מחזיב לאכל בספה (מ) ונאפלו אם אינו אוכל אלא פזית, מה שאין פן מליל זה ונהלא, אפלו בשבת יום-טוב דמחזיב לאכל פת, אינו מחזיב לאכל בספה אלא אם אוכל יותר מכביצה דהוי אכילת קבע. והשעם דלילה זה חמיר, דגמרינן 'חמשה עשר' 'חמשה עשר' מחג המצות, מה התם רק לילה הראשונה חובה מאן ואילך רשות, אף הכי נמי לענין ספה (כ) פזית. דביון דגמרינן מחג המצות, (מג) לגמרי גמרינן מנה, מה התם בכזית דגן אף הקא בכזית דגן (מז) (כא) פת. ולא (מג) מיני תרבימא, דספקא דאורייתא הוא, וגם לא פת ביסנין אלא פת גמור (מח) וע"ת: (כב) יצא ידי חובתו. דאף על-גב דבשאר הימים שעור אכילה חוץ לספה בכביצה, אבל ליל ראשון שהוא חובה טפי, אפלו לא בעי למיכל אלא פזת אסור לאכלו חוצה לה, (מט) הלכך יוצא בה נמי י"ד סבה וצ"ח לברך 'לישב בספה' על זה; (מו) וזכנו קשאינו לו יותר, אבל אם יש לו, בודאי מן הנכון שיאכל יותר מכביצה, לצאת גם דעת (מז) הסוברים דלצאת י"ד מצות עשה בעינן שיאכל שעור המתחב לאכל בספה כל שבועה, דהינו יותר מכביצה. פתבו האחרונים, דבעינן שלא ישאא באכילתו הכזית יותר מפזי אכילת פזת (כג) כל שבועה וכי'. הינו בחל-המועד, אבל בשבת יום-טוב צריך לאכל פזית פת אף לא בעי ספה. ואף דביסנין רצא פתב הפגן-אבנהם הדועות שבת צריך גם פן בכביצה יותר פזי דלהי סעודת קבע, התם למצוה בעלמא לתתלה, וברעבר די בכזית (אחרונים): (כד) דיין אכילת מצה בפסח. קסתפתי, לפי מה שידוע דעת הג"א דמצוה לאכל מצה כל שבועת מירפסח, כפשטה דקרא 'שבעת ימים תאכלו מצות', אלא מצות עשה הוא רק בערב מה-שאין פן אחר-כך הוא רק מצוה בעלמא. אפשר דהוא הידין הקא מצוה לתתלה לאכל פת כל שבועה ימים ולברך 'לישב בספה' (כה) ודאי לילה. דאכילת ספה בלילה ראשונה הוא דומיא דאכילת מצה בליל-פסח (כג), דחתיב בה 'בערב תאכלו מצות', והינו משתחשך. (מח) ואם ברוך בין השמשות ואכל פזית, צריך לתור ולאכל פזית בלילה ודאי, אבל ברפת 'לישב בספה' לא; ברוך שנית, דספק ברכות להקל: (כו) קדם חצות לילה. ודמא רמזה דבעינן שיאכלנו קדם חצות, פדמובח בסימן תעו סעיף א. (מט) ובדיעבד אם לא אכל קדם חצות חבי לאכל אחר חצות, דגם במצה דינא הכי, כמה שפתבנו בסימן תעו, (ז) ויוכל לברך 'לישב בספה', (נ) ורק שאז דינו קשאר מי ספה, שאין לברך 'לישב בספה' עד שיאכל יותר מכביצה: (כז) מחצות ואילך. האחרונים

שערי תשובה

לקמן סי' י"ד דבי"ט ושבת צריך לאכל פזת פת אף לא בעי ספה, ונביאו בכאה"ט לקמן: (ס) פת. עבתי"ט. וצ"ח מחזיב שחבתי דכרי לעיל דפת גמור בעינו לענת ברכה, ולכן קטב דכילה הראשונה לא יצא עם פת כמין, ע"ש. וזכאונה קה אפשר לומר פזת פזת אכילת עזאי ואפי' חוב לילה הראשונה משוי לה קבע, ואי"כ היה לענין פת ביסנין דמתייבה בעיננו לענין ברכה ויהי לילה הראשונה משוי לה קבע; ואפשר לומר דזוקא לענין פת גמור אלא בצור לה שעורא שאין בו כביצה מהני חוב לילה הראשונה למשוי לה קבע, מאיכא חיבא שיהיה עמו טעם הלקם ששוי אכילת קבע אפלו בכביצה ויור, מפילא ולא מהני חוב ספה דלילה ראשונה למשוי קבע ללקם זה שאין צורך לאכל לקם זה אלא קבע. וי"מ חיבא שבאמת קבע על לקם זה דכביצה מהני לביכה אף לפי המח"ב, נראה דכביצה שפיר יוצא י"ח לילה הראשונה גיב, וצ"ע פנה. וצ"ח בכתיב-בטנה שדעתו להחמיר בדעת (יא) ולומר. והכל לפי הענין, אם יש לו מנגחה בספה לומר בספה.

באר הגולה

ספה ובדידה פליג מלתא, ע"ש: * בליל יום-טוב הראשון חובה. עין משנה ברורה, והוא מהר"ן, וכדי לישב מה שמתהוה כל הפוסקים, דהלא גם בשבת יום-טוב חובה לאכל פת ומפילא מצוה מן התורה לאכל בספה, ומאי רבותא דליל זה. ולעניית דעתו לא אבין קשאי זו, דנפקא מנה להא דאימא לעיל בסימן רפח דאדם הנגיל להתענות בכל יום ואכילה בשבת הוא צער לו פטור מלאכל, ולענין נהן השבת ולא לצער, מה שאין פן בליל א' של שבת דאכילה גופא הוא מצות עשה פשאר מצות עשה ולא משום ענג נהן: * ולא יאכל וכי'. והנה קדוש היה יכול לעשות מבעוד יום קצת על הדין (ורוצה לומר, דישמה על הכוס במקום סעודה, והוא רק לדעת השלחן-צריך דיכול לשותת אפלו רביעית וזו חוץ לספה ולא צריך לברך אפלו ששייב בספה) והמוציא וברכת 'לישב בספה' יאמר בלילה, אכן פיון דאומר ספה דאחר-כך זמן, ומפילא צריך לעשות גם בקדוש בלילה נ"א. ולפי זה בליל (ורוצה לומר, דישמה על הכוס במקום סעודה, והוא רק לדעת השלחן-צריך דיכול לשותת אפלו רביעית וזו חוץ לספה ולא צריך לברך אפלו ששייב בספה) והמוציא וברכת 'לישב בספה' יאמר בלילה נ"א. אכן מלשון הרמ"א דחבי בלילה הראשונה, משמע דבלילה שניה מפר לאכל בין השמשות משום שהוא מודבבן, דאנן בקיאין בכביצה ודינא דומיא דספינה בין השמשות פמה פוסקים משמע זה. ונראה דסבר הפריימגרים דמה שכתב בלילה הראשונה הינו בארץ-ישאל, והוא הידין לדין בחז"ל-ארץ בלילה שניה (ובעין זה בסימן תעה סעיף ז עין שם), ומספינה יש לחלק, והתם עקר ספינה בזמננו הוא מודבבן.

שער הציון

(מח) לא העסקתי מה פה שכתב הט"ו בדוח חובה אפלו ירדו גשמים חבי, דהלא אנו ראיין שהמחבר לא רצה לקבע מספרים בענין זה דהוא פלגתא ודבוקתא, וכמה מדולי ראשונים סביר דמצטער פטור גם בלילה ראשונה, ולכך לא הזכיר כלל ענין זה, וכן מצדו באמרי-מרחי' דעת מן לפטר גם בליל א, ודכרי המחבר הוא כפשוטו לעניית דעתו, כמו שפתבנו בפנים: (מז) הר"ן: (מח) הרא"ש והג"א: כבארו. והגם דירושלמי מפעי לה פנה, און נקטינן לתקרא דספקא דאורייתא היא: (מט) והינו קדם שקנים מצות אכילה בספה, אבל לאחרי שקנים, דינו קשאר מי ספה שכולו לאכל בכביצה חוץ לספה (אחרונים): (מה) מגן-אבנהם ושי"א: (מו) פשוט: (מז) ר"ן: (מח) בכזית-יעקב: (מט) שם: (ז) ולא הוי כמו לענין מצוה דינא: יכול לברך על אכילת מצוה לאחרי חצות, ודאק לא גריצא משאר ימי: (נ) דשמא עבר זמן חובתו של לילה ראשונה:

הֶלְכוֹת סֵפֶה סִימָן תַּרְלַט

ביאורים ומוספים

זה, וכן הסתפק בזה בספר בית השואבה (דיני ערב סוכות אות ד), והעיר על הצ"ח (פסחים קח, א) שכתב שאין סוכה דומה למצה בדבר זה. מאידך, דעת הגר"ח מבריסק (הליכות הגר"ח עמ' צו) שאין שייך לומר לגבי מצות סוכה שהטעם של מאכל הרשות מבטל את טעמו של המאכל של מצוה, כיון שלא נאמר זאת אלא לגבי מצה שהיא בעצמותה מאכל של מצוה, ולכן אין לבטל את טעמה, אך לא לגבי סוכה שהמצוה בלילה הראשון אינה אכילת פת אלא ישיבה וקביעות בסוכה [על ידי אכילת פת]. וכן העיר הגר"ח איערבך (נשמת אברהם ח"א על סי' זה אות ה, ספר הסוכה פסקים הערות אות יח) על הירד אליהו שניקח הלימוד ממצה אינו אלא על קיום המצוה על ידי פת, אך לא על הצורך בטעם דגן, והוסיף, שהגר"ד בהר"ן הקפיד לאכול את הכזית הראשון דוקא עם דבש או ליפתן, משום חיוב מצוה ושמחת יום טוב. ולפיכך דעתו (הליכות שלמה סוכות פ"ט דבר הלכה אות ז) שמי שרצה לחשוש לשיטת הירד אליהו יאכל כזית בלי דבש לאחר שסיים לאכול כזית עם דבש.

[משנ"ב ס"ק כב]

בְּאֶכְלֹתוֹ הַמִּצְוֹת יוֹתֵר מִקְדֵי אֶכְלִילת פָּרָס³⁰.

30) ושיעורו לפי מדידת זמנינו, כתב בספר שיעורין של תורה (שיעורי המצוות אות ל), שלכתחילה נכון שיאכל את הכזית הראשון בתוך שתי דקות, ועל כל פנים יזהר שלא ישהה באכילת הכזית יותר מארבע דקות. ולענין מידת כדי אכילת פרס, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תעה ס"ק מג).

ולענין דיבור תוך כדי אכילת הכזית הראשון, דעת הגר"ש אלישיב (הגר"מ גרוס בשמו, ארבעת המינים כהלכתם הוספות לתשובות גדולי הפוסקים עמ' א) שאין בכך איסור משום הפסק בשיעור כדי אכילת פרס, אלא שיש להקפיד על כך משום שיש למהר באכילת הכזית, שאף שלא נפסק כירושלמי שחייבים לאוכלו כולו בבת אחת, מ"מ יש למהר כפי האפשר. ואף במטה אפרים (סי' תרכה ס"ג) וכן דעת הגר"ש איערבך (הליכות שלמה שם ס"ג).

[משנ"ב ס"ק כ]

אִף הֶקָא בְּכִזְיַת דְּגָגָא²⁸.

28) ושיעורו לפי מדידת זמנינו, כתב בספר שיעורין של תורה (שיעורי המצוות אות כד) שהוא כשיעור שני שליש מביצה בינונית של זמנינו עם קליפתה. ולענין מידות השיעורים, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תפו ס"ק א).

[משנ"ב ס"ק כא]

וְגַם לֹא פֶת יִסְתַּנֵּן אֶלָּא פֶת גְּמוּרָא²⁹.

29) ואף שלענין לצאת ידי חובת אכילת מצה בטרוקנין, שדינו כפת הבאה בכיטנין, כתב לעיל (סי' תסא ס"ט) שיוצא ידי חובה, ואם כן לכאורה כמו כן היה אפשר לצאת בפת הבאה בכיטנין בסוכה, הנלמדת ממצה, תירץ הגר"ש איערבך (שש"כ פנ"ד הע' קלא) שכייטנין אינם ממש כלחם אלא סוג אחר של לחם, מה שאין כן טרוקנין שהוא ממש כלחם, ורק שאין רגילים לקבוע עליו סעודה, ובפסח הוא נחשב כמצה מפני שהוא לחם עוני ונראה קהלות יעקב (ברכות סי' כה) מה שכתב בזה.

ולענין פת גמורה שעשויה ממי פירות, כתב הפמ"ג (א"א ס"ק טו ומשב"ז סוף סי' תרמג) שאין לצאת בה ידי חובה בלילה הראשון, מפני שיש לעשויה באופן שהיה שייך לצאת בה ידי מצות מצה, כיון שהמקור למצוה זו הוא מגזירה שוה ממצה. אכן המשנ"ב לא העתיק חידוש זה [וראה להלן].

והאם יש להקפיד שלא לאכול את הכזית ראשון עם דבש, בשו"ת יד אליהו (פסקים סי' כג אות א) כתב שאין לאכול עם דבש, מפני שטעמו מבטל את טעם הפת, וכשם שלענין מצה יש הקפדה על